

CHESTIUNEA CONCENTRĂRII PROFESORILOR ROMÂNI SUB SCUTUL « ASOCIAȚIUNII » [1]

Raport citit în ședința secției școlare, ținută
la 30 iunie (12 iulie) 1913 în Sibiu

Împrejurările istorice au obligat pe românii din Transilvania să-și organizeze aproape întreaga rețea de școli naționale în cadrele vieții lor bisericești. Lipsiți, din nefericire, de o organizație bisericească unitară, — sfîșiată prin așa-zisa unire religioasă de la 1700, în mod iremediabil, cel puțin pentru epoca stăpînirii ungurești —, ei și-au depănat, pînă la războiul european, aproape întreaga viață culturală sub egida a două mitropolii, — una ortodoxă, cealaltă greco-catolică, cu reședințele la Sibiu și Blaj, — întretinînd întreoaltă relații destul de șubrede, care garantau, într-o măsură cu totul redusă posibilitatea afirmării forțelor naționale latente.

Politica de stat a Ungariei izbutise, mai ales după 1907, să slăbească pînă aproape de extenuare, școlile confesionale ortodoxe și greco-catolice, așa că situația devenise cu totul îngrijorătoare. În școlile primare, ca și în școlile normale, în licee și în seminarii stăpînea un spirit de cele mai multe ori îngust și uneori sectar, de la care mai nimic bun nu se putea aștepta. Excepțiile de la această regulă generală erau puține și influența lor era, în cazul cel mai bun, redusă la o sferă restrînsă.

În astfel de împrejurări, pare că Providența însăși s-a îngrijit să ofere românismului ardelean, profund amenințat, o barcă de salvare. Vechea asociație culturală *Astra* a găsit în cadrul organizației sale putința să facă ea ceea ce cele două biserici românești nu puteau și, uneori nici nu voiau

[1] *Transilvania*, nr. 6, an XLIV, nov.—dec. 1913, p. 409—417 (extras și în broșură). Reprodus — cu o scurtă introducere, pe care o păstrăm —, sub titlul: *Concentrarea profesorilor și învățătorilor români ardeleni în cadrele Asociațiunii « Astra », în Prolegomena la o educație românească*, București, 1941, p. 111—123.

să facă, — anume să adune, peste barierele confesionale, într-un singur mănunchi, pe toți membrii corpului didactic de toate gradele, insufliindu-le un singur gând și punându-i la lucru într-o singură direcție. Această putință s-a asigurat prin *Secția școlară a Astrei*, în cadrul căreia au fost grupați, succesiv, în anii 1913—1914, toți profesorii seminariali și secundari, precum și învățătorii primari de ambele confesiuni, și îndrumați spre o activitate culturală și pedagogică națională sistematică.

Paginile care urmează au fost scrise de mine în calitatea de « referent » (secretar) al *Secției școlare a Astrei*, și citite în cea dintâi adunare a profesorilor români ardeleni ținută în cadrele acestei secții, la 12 iulie 1913. Ele înfățișează în linii mari problema, care, încetul cu încetul, a evoluat, într-un mod extraordinar de favorabil, pînă în vara anului 1914, cînd a izbucnit războiul european. Ședința a fost prezidată de Andrei Bârseanu, președintele *Astrei*. În adunarea din 13—14 iulie 1914 s-au grupat în cadrul *Secției școlare* și profesorii seminariali de ambele confesiuni și învățătorii de școli primare.

Onorată Secție școlară,
Domnilor profesori,

Sînt mai bine de trei ani de zile de cînd s-a ivit ideea ca *Secția școlară a « Asociațiunii »* noastre să încerce a duce la îndeplinire chestiunea veche și însemnată a strîngerii într-un mănunchi a profesorilor de la diferitele școli secundare și superioare române din această țară. Vă este încă vie în memorie discuția ce s-a încins în ziaristica noastră la 1910 în jurul chestiunii « congresului profesorilor » sau a « organizării » profesorilor, precum și ceea ce a urmat după această discuție.

Din tot ce s-a scris și s-a vorbit atunci și de atunci încoace, precum și din pașii întreprinși mai tîrziu de secția școlară a « Asociațiunii » s-a desprins pentru toți o convingere: convingerea necesității absolute a unei legături apropiate între profesorii de la toate școlile, fără deosebire de confesiune, o legătură care să promoveze și interesele culturale particulare ale profesorilor, cît și interesul culturii poporului nostru în general.

Necesitatea aceasta nu e nouă: ea a existat și înainte de aceasta cu cincizeci de ani. De cincizeci de ani se repetă, din interval în interval, vocile care cer o organizare a profesorilor noștri, și de cincizeci de ani ele răsună în zadar. Toate încercările făcute de la 1862 încoace au eșuat, profesorimea noastră stă și azi fără nici o legătură între sine; despre ea se poate zice și azi, ceea ce zicea un profesor în *Tribuna* din 1910 (24/11): « sine lege vagatur ».

Ar fi de prisos, cred, să insist aici asupra *necesității* concentrării profesorilor. O simțiți doar cu toții, cîți ați dat ascultare chemării noastre și ați venit azi aici, și o simt și aceia care nu sînt de față și pe care, desigur i-a reținut mai mult convingerea, că nici astăzi nu se va putea face aceea ce nu s-a făcut timp de mai bine de o jumătate de veac. De conștiința necesității acesteia au fost pătrunși toți profesorii români care în cursul timpului au servit la diferitele noastre școli, în acele condiții modeste pe care cu toții le cunoaștem.

Nu despre această necesitate voi vorbi deci, ci mă voi mărgini numai la amintirea fazelor și peripețiilor prin care a trecut această chestiune de la început pînă azi.

Cel dintîi care a accentuat necesitatea apropierii profesorilor români a fost profesorul de limba română de la gimnaziul din Sătmar, P. Bran¹. Gimnaziul din Sătmar fiind clasat, la 21 octombrie 1861, din partea Consiliului locotenențial, ca școală mixtă, limba românească avea să servească de limbă auxiliară la acel institut. P. Bran dîndu-și seama de răspunderea cea mare pe care o avea în calitate de profesor de limba română, precum și de puțina pregătire ce-o avea în direcția aceasta, în care avea să muncească atît el cît și profesorii de la celelalte gimnazii în care limba română se introdusese ca limbă de predare pe lîngă cea ungurească, nemțească sau ruteană (Lugoș, Baia Mare, Arad, Timișoara, Sighetul Marmației) sau ca obiect de învățămînt (Sibiu, Oradea Mare și Brașov), se întreabă într-un articol publicat în *Amicul familiei* (Sibiu, 1862, p. 99—101 și 109—112): « După care plan și cu ce rezultat se predă limba română în gimnaziile din Ungaria și Transilvania? » — « Asta nime nu o a întrebat de la noi — zice el — nici binefăcătorii de la care sau prin care avem puțintica remunerațiune, nici

suveranul nostru în privința limbii materne: Națiunea, în al cărei interes ne sacrificăm. Dar acum — continuă Bran — a sosit timpul ca în locul nepăsării acesteia, care mai mult nu se poate suferi, să pășească la mijloc energica părtinire a intereselor naționale binecumpănite și în meritul acesta. Mijloacele conducătoare la scopul acesta ar fi *congregațiunile învățătorești*. În acestea ar avea ocazia respectivii profesori de limba română de la toate institutetele, sub președinția, de exemplu, a unuia dintre directorii gimnaziilor românești, în toată vocațiunea a-și comunica experiențele, ideile, opiniunile și convingerile sale despre așezarea unui plan general, care ar fi să se observe peste tot, cu modificațiunile ici sau colea cerute de împrejurări, despre cărțile care ar fi să se întrebuințeze . . . cu un cuvânt despre toate mijloacele prin care s-ar putea mai ușor înainta învățarea limbii române în gimnazii. Congregațiunile acestea, și pînă cînd s-ar organiza peste tot starea învățămîntului la noi și s-ar ridica institute naționale proprii mai înalte, ar avea înalta misiune de a cere seamă de la fiecare: ce se cuprinde cu treaba instrucțiunii, cum s-a neguțătorit? și cît a dobîndit cu talanții ce i-au fost încredințați spre scopul acesta salutar? . . . În fine, congregațiunile acestea ar fi chemate de a se consulta despre modurile în care profesoriile de limba română — care în multe gimnazii depind numai de la bunăvoința, care ușor poate degenera în capriciu, a unora și a altora — s-ar putea așeza pe un fundament statornic, prin urmare de a păși în numele națiunii la un fel de învoială cu înaltul guvern, spre folosul și onoarea națiunii. Congregațiile acestea deci nu se pot destul recomanda în considerațiunea și părtinirea respectivilor ».

Chemarea aceasta a profesorului Bran, prin care se semnala mai întîi o necesitate națională nouă, n-a avut nici un răsunet.

Aproape în același timp, gîndul unui congres al profesorilor români îi frămîntă și pe niște tineri români care studiau la Viena între 1861 și 1863. Acești tineri erau: N. Cristea, mai tîrziu redactor al *Telegrafului român* și asesor consistorial în Sibiu, dr. Ioan Meșotă, directorul de mai tîrziu al liceului din Brașov, D. Cioflec, învățător la școala de fete din Brașov, și I. Dorca, la care se mai alăturase și Barbu Constantinescu, directorul Seminarului central, și mai tîrziu profesor la Facultatea de teologie din București. În

desele lor convorbiri acești tineri s-au convins despre « necesitatea unei conțelegeri a reprezentanților învățămîntului, însă — zice la 1870 N. Cristea în *Telegraful român*, pag. 195 — recunoscînd greutatea de a ne putea aduna în pripă din toate părțile româniei, doream a ne convinge în parte fiecare despre răsunetul ce ar afla o propunere pentru o astfel de adunare. Prevăzurăm, dară, conțelegeri particulare, pentru ca să nu facem un lucru de capul nostru, și rezultatul acelora să ne îndreptățească a lucra mai departe sau a tăcea cu totul despre lucru pînă la timp acomodat ».

Nici din aceste planuri nu s-a ales nimic.

La 1870 ideea e reluată de însuflețitul profesor de la Brașov, dr. Vasile Glodariu², care lansează un « *Apel către toți frații profesori din toate institutele mai înalte de învățămînt, de toate specialitățile și gradele, către toți frații profesori ai institutelor medii, pedagogice sau preparandiale, comerciale, reale, industriale și agronomice, precum și către toți învățătorii școlilor normale și rurale (sătești) din tot cuprinsul României* ». (*Telegraful român*, 1870, 21 iunie). Purcezînd de la maxima « *Consilia multorum salus reipublicae* », entuziastul apostol care, necunoscînd granițe politice pentru un popor răspîndit în atîtea țări, duce mai tîrziu făclia culturii la frații din Macedonia, convoacă pe 20 și 21 iulie o « conferință generală » a tuturor dascălilor români de pretutindenea, la Avrig, « leagănul și mormîntul regeneratorului națiunii noastre, Gh. Lazăr ». « Despre momentuoșitatea și necesitatea imperativă a unei atari conferințe generale, — zice Glodariu — cred că este pătruns tot dascălul român, căci conferința generală este ca pîinea de toate zilele și precum organismul omenesc fără pîine nu poate trăi, așa și instrucțiunea (învățămîntul) românească nu poate prospera, nu poate face progresele dorite, nu poate corespunde postulatelor și recerînțelor prezente și împrejurărilor celor complicate și intereselor celor felurite. Unde să se discuteze întrebăciunile cele mai vitale care taie în toată viața școlară; unde să se caute principiile cele mai sănătoase și mai acomodate cu indigințele și cu aspirațiunile noastre, să se adopteze mijloacele cele mai logice, să se introducă didactica cea mai practică și cea mai ușoară, dacă nu într-o conferință generală a noastră? Con-

ferința generală este acel motor puternic, carele înaintea prosperitatea morală, spirituală, materială și formală a învățămîntului. Conferența generală însuflețește, desmorțește, încălzește, crește, întărește și înalță puterile înțelesuale, morale și materiale ale corpului didactic... Ideea de conferință generală a tuturor dascălilor români nu este o idee momentană, pripită, ci și ea, ca toate ideile mari, mîntuitoare, a răsărit de mult în mintea noastră, numai cît anul acesta a scos-o din adîncul său la lumina zilei — și să credem că a venit și pentru dînsa timpul ca să se pogoare din înălțimea ideilor pe pămînt și să se întrupeze»...

*

Dar timpul încă nu venise. Glodariu credea că pentru un lucru așa de mare ca o conferință generală a tuturor profesorilor și învățătorilor români de pretutindenea, ajunge o singură condiție: însuflețirea. Dar s-a înșelat, căci realitatea i-a rostogolit în cale piedeci serioase care l-au făcut să-și ia gîndul de la un plan așa de măreț. N. Cristea³ îl face atent că în afară de însuflețire mai e nevoie pentru un lucru ca acesta și de pregătiri serioase și de un program definitiv. Și timpul fizic e prea scurt (patru săptămîni!). « Numai Apelului îi trebuie două-trei săptămîni pînă să ajungă la toți către care e îndreptat — zice Cristea. Acum, după ce capătă apelul, nu pleacă toți, ca la ordinul de oaste, a doua zi, și cel de la Orșova, Becicherecul Mare, Ciaba, Baia Mare, Cernăuți, Suceava etc. va trebui să se gîndească, dacă nu de alta, de speșele călătoriei peste tot, și iată că-i trebuie cîteva zile; iar cei din România, Basarabia, și dacă vor voi să vină și cei din imperiul turcesc, nesmintit că au lipsă de pașapoarte, care iarăși nu se pot scoate în una sau două ore. Pune, că acestea s-au terminat toate, calculul de mijloc în opt zile. Călătoria pînă la Avrig, de exemplu, de la Chișinău, Bolgrad, Ismail, ori va veni omul peste Bucovina, ori peste Moldavia, cere iară cel puțin opt zile, omul să lucre numai la pregătirea călătoriei și încă are lipsă de vreo patru săptămîni ». Apoi Avrigul e rău ales ca loc de întrunire, căci acolo nu există nici o sală mare, în care mai multe mii de dascăli români să-și poată ține ședințele și, apoi, ar fi imposibil de a găsi și locuințe pentru atîția inși. Cristea propune Sibiul ca loc de întrunire, de unde apoi se poate face foarte ușor

și la Avrig o excursie. Peste tot, trebuie să pregătim mai serioase.

*

Trăgându-și mai bine seama cu realitatea, se vede că Glodariu însuși s-a convins că adunarea generală nu se poate ține așa de curînd și de ușor, cum credea el în entuziasmul său fără hotar. La 11 iulie dă deci o « Înștiințare » că « conferința se amîină deocamdată din cauza împrejurărilor ivite ». Amînată a rămas pentru totdeauna, căci Glodariu nu s-a mai ocupat de ea.

*

Ideea o reia dr. Meșotă⁴ din Brașov la anul 1875, adresîndu-se în numele corpului profesoral de acolo, către direcțiunea gimnaziului din Blaj și întrebînd-o dacă n-ar consimți să se țină la Blaj, la 28 aprilie al aceluiași an, « o întrunire a profesorilor din Ungaria și Transilvania? ». Blăjenii au primit propunerea precum și planul fixat, dar întrunirea n-a ajuns să se poată ține, din motive pe care nu le cunoaștem.

*

A trebuit să treacă un alt deceniu, pînă ce la 1884, patronatul liceului din Năsăud se adresează consistoriilor ambelor biserici cerînd ca acestea să permită profesorilor de la gimnaziile de sub jurisdicția lor să ia parte la o simplă « conferință colectivă a profesorilor de la gimnaziile românești ».

Nici încercarea aceasta nu s-a putut realiza după cum s-a contemplat; ea s-a poticnit pe neașteptate. Adresa patronatului din Năsăud, sosită la Consistoriul din Sibiu în 30 august 1884, a fost transpusă abia la 13 decembrie direcțiunii școlilor medii din Brașov spre opinie, dar acolo chestiunea s-a pertractat abia la 15 martie 1885. Răspunsul profesorilor din Brașov a fost favorabil, dar sosise prea tîrziu, abia la 19 aprilie 1885. Patronatul din Năsăud în aceste împrejurări hotărîse, încă la 13 decembrie 1884, ca această conferință colectivă să fie convocată la Blaj, « măcar de ar participa la ea numai gimnaziul din Blaj, Beiuș și Năsăud, care s-au declarat că vor participa la proiectata conferință ». La 8 aprilie 1885, așadar înainte de ce ar fi sosit la Sibiu răspunsul brașo-

venilor, conferința profesorilor de la cele trei licee se și deschide, și anume în prezența comisarului ministerial Pál Sándor, director suprem în Cluj, și ține trei zile, discutînd o serie întregă de probleme mari, care nici azi nu sînt rezolvate (cum e chestia manualelor de școală). În această conferință s-au lucrat și niște statute pentru o « reuniune a profesorilor de la gimnaziile greco-catolice ». Ele au fost înaintate guvernului spre aprobare, dar se vede, că acolo au și rămas, neaprobat. Conferința asta a avut totuși ca urmare editarea unui număr de manuale bune, care s-au întrebuițat cu folos pînă în timpurile mai noi. După conferința aceasta însă n-a mai urmat alta, care să continue munca începută.

*

Abia în deceniul următor, la 1892, se fac iarăși pași de natura celor amintiți. Anume, direcțiunea gimnaziului din Blaj se adresează liceelor românești cu întrebarea dacă n-ar fi bine să se întrunească toate la o conferință colectivă, în care să se ia noi măsuri cu privire la editarea de manuale? La această nouă recercare gimnaziul din Năsăud a răspuns afirmativ. Cel din Brașov a aderat și el la această idee, dar, mai întîi, a cerut de la autoritatea sa superioară concesiunea necesară. Răspunsul fu: « ținerea din oficiu de atari conferințe profesionale interconfesionale, nefiind constatată necesitatea lor, nu se încuviințează, ci corpul profesoral se îndreaptă a se conforma cu privire la elaborarea și edarea manualelor școlare de lipsă, invitațiunilor consistoriale ce i s-au dat în acest obiect ». (Nr. 816, școl., 1893). « Conferința » plănuită deci nu s-a ținut.

*

Era aproape firesc ca după atîtea încercări neizbutite nici să nu se mai gîndească nimeni la astfel de lucruri. Și în adevăr așa a și fost. Pînă la finea deceniului următor, timp de 18 ani, nu se mai face nici o amintire despre această chestiune. La 1909, într-un articol-prim al ziarului *Tribuna* din Arad (nr. 221), cineva⁵, ocupîndu-se mai de aproape cu secția școlară a « Asociațiunii », propune ca aceasta să caute a strînge pe toți profesorii noștri secundari în congrese, care să se țină cel puțin din « trei în trei ani ».

Scurt timp după aceasta, vine un tânăr profesor și în coloanele *Telegrafului român*⁶ din Sibiu (nr. 7, 21 ianuarie v. 1910), accentuiază necesitatea unui « congres al profesorilor români », apelînd la A. Bârseanu, « care — cum zicea autorul articolului — va ști afla mai bine cum să ne adune și să ne îndemne la o muncă unitară, menită să ne desrobească sufletele ». Urmarea acestui articol a fost, pe de o parte, că *Tribuna* a continuat să-și desfășoare părerile ei cu privire la congresul profesorilor, iar pe de alta, că seminarul din Arad « s-a declarat pentru constituirea profesorilor români într-un congres și ca punct de plecare a enunțat înțelegerea prealabilă a colegiilor profesionale din Mitropolia ortodoxă română prin direcțiunile lor », rămînînd ca după aceasta să se facă mai departe pașii necesari. Direcțiunea seminarului din Arad se și pune în înțelegere cu cel din Sibiu și Caransebeș, apoi cu gimnaziile din Brașov și Brad, cu școala comercială și cu cea reală din Brașov și cu școlile civile de fete din Arad și din Sibiu. Toate aceste școli răspund afirmativ, cu excepția gimnaziului din Brad și școlii de fete din Sibiu, care n-au răspuns deloc. Se fixează și timpul și locul ținerii ședinței « Comisiei pregătitoare » (Sibiu, 24 aprilie v. 1910), după care avea să se țină însuși congresul. Nici această încercare însă n-a reușit. Consistoriul din Sibiu, răspunzînd direcțiunii gimnaziului din Brașov în această chestiune, a enunțat că « nu încuviințează o asemenea organizare a profesorilor noștri, din cauză că nu are baze și nu cadrează cu organizația școlilor noastre depuse în Statutul organic al bisericii noastre. Chiar și conferințele învățătoarești — zice actul consistorial nr. 2939/1910 — prevăzute altcum în Statutul organic, întîmpină greutăți și dificultăți din partea organelor statului, cu atît mai vîrtos ne-am expune cu organizarea conferinței ce se intenționează. De aceea nu poate intra consistorul în ductul de idei cu acea conferință ».

Pașii făcuți pînă aci din partea seminarului din Arad s-au oprit. Doar *Biserica și școala* din Arad a scris, în legătură cu hotărîrea consistorului din Sibiu: « E rîndul profesorilor să lumineze pe consistorul arhidiecezan că Statutul organic nu este sfîrșitul vieții noastre culturale, ci începutul ei, întocmai cum Sf. Scriptură nu este sfîrșitul, ci numai începutul vieții creștinești » — dar lucrurile s-au oprit aici.

*

Acestea sînt fazele prin care a trecut chestiunea « organizării profesorilor » de la 1862 pînă la 1910, cînd ea a fost luată în mîină de *Secția școlară a Asociațiunii* ⁷.

E foarte instructivă această tristă odisee de aproape o jumătate de veac a unei chestiuni, care dacă ar fi fost luată în mîină din partea forurilor competente, cu destulă energie, s-ar fi putut rezolva încă acum cincizeci de ani, cînd vremurile nu erau așa de vitrege ca astăzi. Vedem aici pe de o parte dorința vie a tuturor seriilor de profesori de la 1862 și pînă astăzi de a se asocia în vederea împlinirii multelor lipsuri ale culturii lor și ale noastre, pe de alta vedem zădărnicia tuturor încercărilor de a realiza acest just postulat al unei tagme de oameni cu un rol cultural atît de însemnat. În fața acestei situații se părea că profesoriimea română are să aleagă între două posibilități: sau să renunțe pentru totdeauna la o organizare, sau să intre în organizarea existentă a profesorilor de la școlile de stat, în care au intrat și profesorii confesiunii romano-catolice și reformate (care de altfel își au și reuniunile lor separate).

*

Dar iată că presa noastră, adeseori hulită pentru amestecul ei în chestiunile culturale, găsește ea o soluție. ⁸ Această soluție jertfește, ce e drept, forma, dar e capabilă de a păstra și a duce la bun sfîrșit întregul fond al chestiunii.

Într-un articol-prim al *Tribunei* (29 ianuarie 1910) intitulat « Profesorii noștri secundari și « Asociațiunea », se face anume propunerea pozitivă ca toți profesorii secundari să fie declarați membri ai secției școlare a « Asociațiunii », în care formă ar fi dată posibilitatea unei concentrări a tuturora, fără ca statul sau consistoriile să poată excepționa din vreun motiv această modalitate.

Propunerea aceasta a prins repede rădăcini și a început să preocupe în mod serios și « Asociațiunea » și pe unii profesori, care au venit și în publicitate cu părerile lor. Într-aceea revista *Luceafărul*, în urma unui articol al lui G. Precup, profesor în Blaj, a făcut o anchetă cu privire la modalitățile de realizare a concentrării profesorilor, publicînd în nr. 8 și 9/1910, răspunsurile tuturor directorilor școlilor medii,

care răspunsuri, deși indicau căi foarte diferite, totuși în general se reduceau la necesitatea de a întreprinde toți pașii posibili pentru realizarea asocierii profesorilor⁹. Rezultatul a fost că, încetul cu încetul, s-a format o opinie publică pentru asocierea profesorilor în modul propus de *Tribuna*. Era însă o piedecă în statutele secțiilor științifice-literare, care prevăd un număr limitat al membrilor singuraticelor secții (5 ordinari și 5 corespondenți). Piedeca aceasta a fost înlăturată prin adunarea generală a «Asociațiunii», ținută la Blaj în 1911. Paragraful 3 din Regulamentul general al secțiilor științifice literare ale «Asociațiunii» a fost modificat, în sensul că numărul membrilor corespondenți ai secțiilor a fost lăsat nelimitat. După schimbarea aceasta secția școlară și-a dat seama de datoria ce-o așteaptă și la 2 decembrie 1911 se întrunește la Sibiu, într-o ședință la care a invitat și pe profesorii din localitate, în scopul de a discuta mai de aproape pașii ce trebuiau făcuți. În ședința aceasta s-a decis să se facă o adresă confidențială către direcțiile școlilor medii și superioare românești, în care să se facă cunoscută intenția secției școlare de a declara membri corespondenți ai săi pe toți profesorii (inclusiv profesoarele) de la școlile noastre și pe toți cateheții români de la școlile străine. Totodată s-a decis să li se comunice și «schița de program» ce s-a stabilit în această ședință și în care s-au fixat 16 probleme de însemnătate mai mare pentru școlile medii. Secția școlară a și făcut, în ianuarie 1912, o circulară către toate direcțiile cerînd să se declare dacă ele consimt sau nu cu programul și cu intențiile arătate. Această circulară a fost primită cu un adevărat entuziasm de către profesorii noștri de la toate școlile, cu excepția seminarului din Gherla și a preparandiei din Oradea Mare, care — fiind prea departe de Sibiu — n-au răspuns nimic.

*

Între aceea, întrunindu-se secțiile științifice-literare din 1912, secția școlară a propus ca 113 profesori să fie declarați membri corespondenți ai ei. Ivindu-se în ședința plenară multe nedumeriri, o hotărîre asupra acestei propuneri s-a amînat pînă în 1913, pînă cînd chestia se va studia și mai temeinic. Pornită odată în direcția pomenită, Secția școlară n-a lăsat lucrurile din mînă, ci în ședința ei ținută la 2 oc-

tombrie 1912 în Sibiu, a decis ca la proxima ei ședință din 12/25 octombrie, care avea să se țină la Blaj, să fie convocați toți profesorii, în scopul de a discuta, pe lângă « unele probleme actuale ale secției școlare » și « chestiunea manualelor în școlile medii ». (În program mai era și o conferință a dlui. G. Precup, profesor în Blaj). Invitățile pentru această ședință se și tipăriseră, când deodată se ivește părerea că, din cauza timpului prea scurt, ședința să se amâne pe mai târziu. Amânându-se ședința, ea s-a ținut la 30 octombrie în Blaj, participînd la ea însă numai un număr restrîns de profesori de acolo și dr. V. Bologa din Sibiu (cei de la celelalte școli n-au fost convocați). În această ședință s-a decis ca secția să se adreseze tuturor școlilor, cerînd ca acestea să înainteze biroului ei pînă la 1 februarie 1913:

a) Lista manualelor pe care le folosesc la diferite materii de învățămînt;

b) Lista manualelor necorespunzătoare, pe care, în lipsa altora mai bune, le întrebuițtează;

c) Lista manualelor care lipsesc;

d) Declarația particulară a profesorilor, la ce manual lucrează, respectiv, la pregătirea cărui manual s-ar angaja.

Aceste cereri au satisfăcut, cu excepția tuturor seminariilor teologice, a Preparandiei din Oradea Mare, a școlii reale și a celei comerciale din Brașov, toate școlile noastre. Strîngîndu-se prin aceasta un material de studiu foarte interesant, secția școlară în a treia ședință a ei ținută la 2/15 mai în Blaj, a decis ca referentul ei să-l studieze și să-l tipărească, trimițîndu-l înainte de ședința plenară a secțiilor din 1913, tuturor profesorilor ca material de studiu¹⁰. Totodată s-a hotărît ca ședința a IV-a a secției să se țină la 30 iunie v. în Sibiu, avînd să fie invitați la ea profesorii de la toate școlile noastre, în scopul de a discuta chestiunea manualelor și a lua și măsurile necesare în această chestiune.

O altă hotărîre a secției, adusă în acea ședință, a fost să propună ședinței plene a secțiunilor din acest an ca deocamdată să fie declarați membri corespondenți ai secției școlare toți profesorii ordinari de la acele școli, care au răspuns afirmativ la apelul din ianuarie 1912 al secției și care sînt membri ordinari sau pe viață ai « Asociațiunii », rămînd ca ceilalți să fie declarați în anul viitor.

După cum vă este cunoscut biroul secției și-a împlinit chemarea de a pune la dispoziția tuturor profesorilor materialul de studiu relativ la manuale și de a convoca la această ședință pe toți profesorii*.

*

Și cu acestea, după ce am parcurs toate fazele prin care a trecut chestiunea asocierii profesorilor, am fi ajuns la ziua de astăzi.

Nu cred să mai fie între D-voastră vreunul, care să nu fie adînc convins că azi o asociere a profesorilor români din această țară e o necesitate mai mare chiar decît oricînd pînă acum. Profesorii de stat, cei romano-catolici și cei reformați, își au organizarea lor, profesorii sași tot așa. Dacă ne uităm la profesorii români din Bucovina, care pînă bine de curînd erau răzlețiți și slabi, vedem că și ei au întemeiat, nu mai de mult ca în anul 1911, un « cerc » al lor, pe baze naționale, care a început o luptă laudabilă în contra utracivismului; tot asemenea sînt organizați și profesorii români din Macedonia.

La noi în Ungaria s-au adunat în conferință generală învățătorii români de ambele confesiuni, apoi femeile române. Pe teren financiar găsim organizația rezistentă a « Solidarității » băncilor. Numai profesorii români, adevărații intelectuali ai neamului nostru, stau răzlețiți și decepționați în urma multor încercări zadarnice de a se uni. A sosit însă ceasul ca această stare păgubitoare și pentru profesori personal și pentru cultura noastră în general, să înceteze. Și dacă o « organizare » propriu-zisă, cu o bază ca a asociațiilor profesorilor de stat cu « congrese » ș.a.m.d., nu e posibilă, după cum s-a văzut din expunerile de mai sus, să mulțumim lui Dumnezeu că avem totuși o instituție, sub aripile căreia ne putem adăposti și încălzi și noi, după dorul sufletului nostru. În cadrele secției școlare a « Asociațiunii » încap toți profesorii noștri, și D-voastră credem că intrînd în această secție veți lucra cu întreg devotamentul în toate direcțiile pe care le veți crede frumoase și utile pentru cultura românească.

* Tuturor profesorilor li s-a trimis din vreme cîte un exemplar din broșura mea *Chestiunea manualelor în școalele noastre secundare*, Sibiu, 1913 (nota autorului în reproducerea din *Prolegomena*...).

În acest semn al « Asociațiunii » noastre credem că vom învinge toate greutățile și vom face posibilă o înaintare reală a neamului nostru, ce așteaptă de mult « o dreaptă sărbătoare ».

¹ Despre activitatea profesorului P. Bran, vezi: V. Scurtu, *Petru Bran. Un luptător al trecutului românesc din Satu Mare* (1939).

² *Vasile Glodariu* (1832—1899) a studiat filozofia la Viena. Între 1863—1894 a fost profesor la gimnaziul din Brașov. În 1881 a condus pentru puțin timp gimnaziul românesc din Bitolia. Într-o lucrare aflată încă în manuscris, O. Ghibu îi face un valoros portret, situându-l în rindul urmașilor lui Gh. Lazăr.

³ *Nicolae Cristea* (1834—1902) a fost o figură remarcabilă a luptelor naționale ale românilor din Transilvania. Între 1865—1883 a fost redactor al *Telegrafului român*. Pentru participarea sa activă la « Memorand » a fost condamnat la închisoare de către autoritățile judiciare din Cluj.

⁴ *Ioan G. Meșotă* (1837—1878) a făcut parte, din 1861, din corpul profesoral al gimnaziului din Brașov, pe care l-a și condus în calitate de director. A studiat istoria la universitățile din Viena și Bonn.

⁵ Am văzut că acel cineva era O. Ghibu însuși.

⁶ În articolul *Un congres a profesorilor români* se propune realizarea unei cooperări a profesorilor români de la școlile medii.

⁷ După cum s-a văzut: ca urmare la articolul din *Tribuna*, intitulat *Secția școlară a « Asociațiunii »*, scris de O. Ghibu.

⁸ E vorba, după cum se știe, de soluția propusă tot de el.

⁹ La ancheta întreprinsă de *Luceafări* l au răspuns: V. Onițiu, E. Roșca, R. Ciorogariu, V. Dumbravă, G. Dragomir, I. Gheție, I. F. Negruțiu, V. Bologa, S. Albu, A. Chețianu, I. Buteanu, G. Precup și I. Santa. O. Ghibu, proaspătul doctor de la Jena, și-a împărtășit și el opiniile, de data aceasta sub semnătură în articolul: *La Congresul profesorilor români*, din *Luceafărul*, nr. 9, din 1 mai 1910, p. 220—223, sprijinind propunerile din articolul-prim al *Tribunei*, care erau de fapt ale sale.

¹⁰ A se vedea: *Chestiunea manualelor în școlile noastre secundare*, din prezentul volum.